

ژئوپلیتیک منابع زیست محیطی

مولفان:

سیروس احمدی نوحدانی

مهسا تاتاری

انتشارات دانشگاه فرماندهی و ستاد ارتش جمهوری اسلامی ایران

۱۴۰۰

سرشناسه	:	احمدی نوحدانی، سیروس، ۱۳۴۵ -
عنوان و نام پدیدآور	:	ژئوپلیتیک منابع زیست محیطی / مولفان سیروس احمدی نوحدانی، مهسا تاتاری؛ ویراستار وحید سجادی.
مشخصات نشر	:	تهران: ارتش جمهوری اسلامی ایران، دانشگاه فرماندهی و ستاد آجا، انتشارات دافوس، ۱۴۰۰.
مشخصات ظاهری	:	۲۴۴ ص: مصور(رنگی)، جدول، نمودار، نقشه(رنگی).
شابک	:	۹۷۸-۶۲۲-۷۵۰۴-۳۳-۰
وضعیت فهرست نویسی	:	فیبا
یادداشت	:	کتابنامه
یادداشت	:	نمایه.
موضوع	:	سیاست جغرافیایی Geopolitics بوم‌شناسی سیاسی Political ecology سیاست محیط زیست Environmental policy سیاست جغرافیایی -- ایران Iran -- Geopolitics جغرافیای سیاسی Political geography حفاظت محیط زیست -- جنبه‌های سیاسی Environmental protection -- Political aspects تاتاری، مهسا، ۱۳۷۳ -
شناسه افزوده	:	ایران. ارتش. دانشگاه فرماندهی و ستاد. انتشارات دافوس
شناسه افزوده	:	Iran. Army. Command & Staff university. Dafoos Publisher
شناسه افزوده	:	JC۳۱۹
رده بندی کنگره	:	۳۲۰/۱۲
رده بندی دیویی	:	۸۷۷۱۹۶۰
شماره کتابشناسی ملی	:	فیبا
اطلاعات رکورد کتابشناسی	:	

عنوان: ژئوپلیتیک منابع زیست محیطی

مؤلف: سیروس احمدی نوحدانی، مهسا تاتاری

ویراستار علمی: ربیحه صالح آبادی

ویراستار ادبی: وحید سجادی

طراح جلد: میلاد فرهادی

صفحه آرای: فرزاد پوراحمدی

ناشر: انتشارات دافوس

شمارگان: ۱۰۰۰

تعداد صفحه: ۳۴۵ص

تاریخ نشر: ۱۴۰۰

چاپ و صحافی: مدیریت چاپ، انتشارات و فصلنامه دانشگاه فرماندهی و ستاد آجا

قیمت: ۷۰۰,۰۰۰ ریال

نشانی: تهران، میدان پاستور، خیابان دانشگاه جنگ، دانشگاه فرماندهی و ستاد آجا، انتشارات دافوس

تلفن: ۰۲۱-۶۶۴۱۴۱۹۱ و ۰۲۱-۶۶۴۷۰۴۸۶

مسئولیت صحت مطالب بر عهده مؤلفین می‌باشد.

کلیه حقوق برای دافوس آجا محفوظ است. (نقل مطالب با ذکر مأخذ بلامانع است).

فهرست

۱۵	پیشگفتار.....
۲۱	فصل اول: کلیات و مفاهیم.....
۲۲	محیط‌زیست.....
۲۲	مفهوم محیط‌زیست.....
۲۷	فلسفه محیط‌زیست.....
۳۰	نظریه نیاز انسان.....
۳۱	نظریه منفعت.....
۳۴	نظریه عینی یک وجهی.....
۳۷	انسان و محیط‌زیست.....
۳۸	تاریخچه روابط انسان و محیط‌زیست.....
۳۹	مرحله اول: انسان ابتدایی و جوامع شکار.....
۳۹	مرحله دوم: انسان و جوامع کشاورزی.....
۴۱	مرحله سوم: انسان و جوامع صنعتی.....
۴۲	مرحله چهارم: انسان و جوامع مدرن امروزی.....
۴۲	رقابت‌های تاریخی بر سر منابع زیست محیطی.....
۴۴	انواع نگرش به محیط‌زیست.....
۴۴	نگرش به محیط‌زیست طبیعی به عنوان طبیعت وحشی.....
۴۴	نگرش به محیط‌زیست به عنوان روستا یا باغ.....
۴۵	نگرش به محیط‌زیست به عنوان زیستگاه شهری.....
۴۵	نگرش به محیط‌زیست به عنوان زیستگاه جهانی.....
۴۵	زیست سیاست.....
۵۱	زیست سیاست فن محور.....
۵۲	مکاتب و نظریات سیاسی - اجتماعی محیط‌زیست.....
۵۲	سیر موضوعی نظریه‌های زیست محیطی.....
۵۷	سیر تاریخی نظریه پردازان محیط‌زیست.....
۵۷	نظریه‌های نوگرایی محیط‌زیست.....

۵۷	نظریه پردازی اجتماعی پیشرو درباره محیط زیست
۵۷	نظریه اجتماعی و تکامل محیط زیست طبیعی
۵۸	نظریه اجتماعی مارکسیسم و محیط زیست
۵۸	لیبرالیسم و نخستین نظریه پردازی اجتماعی سبز
۵۸	فروید، سرشت آدمی و ستیز با طبیعت
۵۸	یورگن هابرماس و مسأله طبیعت در نوگرایی
۵۸	نظریه آنتونی گیدنز، جهانی شدن و محیط زیست
۶۲	محیط زیست و روابط بین الملل
۶۳	نقش محیط زیست در روابط بین الملل
۶۵	رابطه انسان و محیط زیست از دیدگاه آرمان گرایان و واقع گرایان
۶۵	زیست محیط و رویکردهای امنیتی در روابط بین الملل
۶۶	زیست محیط و تغییرات اجتماعی
۶۶	رویکرد زیست محیطی در دنیای امروز
۶۷	واقع گرایی و کارکرد ابزاری محیط زیست
۶۸	لیبرالیسم و کارکرد فایده گرایانه محیط زیست
۶۹	بوم گرایی
۷۱	مارکسیسم
۷۲	ژئوپلیتیک و روابط بین الملل در برابر محیط زیست
۷۵	فصل دوم: جغرافیا و محیط زیست
۷۷	اهمیت بای مسئله زیست محیطی
۸۰	تلافی ملاحظات زیست محیطی و ژئوپلیتیک
۸۴	زیست کره و محدودیت منابع در برابر نیازهای فزاینده بشر
۸۵	انواع منابع زیستی
۸۸	مفهوم منابع کاربردی در ژئوپلیتیک
۸۹	ژئوپلیتیک و محیط زیست: داستان ماهی
۹۱	مسائل و مشکلات زیست محیطی بشر
۹۱	عدالت زیست محیطی

۹۴	 محیط‌زیست و جهانی شدن
۹۷	 جهانی شدن، فرصت یا تهدید برای محیط‌زیست
۱۰۱	 پیامدهای مثبت و منفی جهانی شدن بر محیط‌زیست
۱۰۱	 پیامدهای منفی
۱۰۲	 پیامدهای مثبت
۱۰۴	 اقتصاد و محیط‌زیست
۱۰۵	 اقتصاد محیط‌زیست
۱۰۹	 محیط‌زیست و رشد اقتصادی پایدار
۱۱۱	 کارایی اقتصادی و کارایی زیست محیطی
۱۱۴	 توصیه‌های راهبردی
۱۱۷	 فصل سوم: پایداری زیست محیطی
۱۱۸	 پایداری محیط‌زیست به جای پایداری توسعه
۱۲۲	 اصول و قواعد پایداری در اکولوژی
۱۳۲	 فناوری و محیط‌زیست
۱۴۱	 فصل چهارم: حکومت و محیط‌زیست
۱۴۲	 فلسفه جغرافیایی حکومت
۱۴۵	 حکومت و نگهداری از محیط‌زیست
۱۴۹	 دمکراسی و محیط‌زیست
۱۵۳	 سازمان‌های غیردولتی و محیط‌زیست
۱۵۵	 کشورهای پیش‌تاز در حفاظت از محیط‌زیست
۱۶۷	 فصل پنجم: ژئوپلیتیک زیست محیطی
۱۶۶	 ژئوپلیتیک
۱۶۹	 ژئوپلیتیک و محیط‌زیست
۱۷۶	 ژئوپلیتیک زیست محیطی
۱۷۸	 رویکردهای ژئوپلیتیک نسبت به محیط‌زیست
۱۸۰	 ژئوپلیتیک انتقادی
۱۸۱	 ژئوپلیتیک فمینیستی

پیشگفتار

تمدن‌های بزرگ بشری همگی پیرامون محیط‌های مناسب برای زیست بشر شکل گرفته‌اند. انسان از نخستین روزهای حیات خود، با محیط طبیعی پیرامون خود رابطه اکولوژیک برقرار کرده و از آن برای سکونت، تأمین خوراک، حرکت، فعالیت و تأمین همه نیازمندی‌ها جهت حیات بهره‌برداری می‌کند. طی قرن‌ها، مسائل زیست محیطی در کانون توجه مردم و حتی مدیران و رهبران کشورها و مناطق نبود زیرا به‌صورت سنتی مردمی که در یک فضای جغرافیایی زندگی می‌کردند، در بهره‌برداری از منابع محیط‌زیست، رعایت پایداری محیط را کرده و برداشت از منابع نیز اندک و در حد رفع احتیاجات جمع‌اندکی بود. اما برداشت از منابع و تولیدات در سطح گسترده و صنعتی موجب بروز آسیب‌های جدی و گسترده بر محیط‌زیست شد. توجه به مسایل و مشکلات محیط‌زیست پس از جنگ دوم جهانی افزایش پیدا کرد. رخدادهای تلخ در این ارتباط بی‌اثر نبود. از جمله، در سال ۱۹۵۲م. به‌دلیل استفاده از ذغال‌سنگ، لندن دچار مه‌دود شد. به‌دلیل این پدیده تعداد زیادی جان خود را از دست دادند و بیش از یک‌صد هزار نفر به‌شدت بیمار شدند. آلودگی آب و هوا در آمریکا نیز از مواردی بود که توجه به حفاظت محیط‌زیست را افزایش داد. به‌عنوان مثال، آتش گرفتن چند باره رودخانه کایاهاگا در ایالت اوهایو در دهه ۵۰ و ۶۰ میلادی سبب شد قانون آب پاک تصویب و دو کشور آمریکا و کانادا موافقت‌نامه کیفیت آب دریاچه‌های بزرگ را امضا کنند و ایالات متحده، آژانس حفاظت از محیط‌زیست (EPA) را تأسیس کند.

در سال ۱۹۶۲م. کتاب «بهار خاموش» نوشته راشل کارسون با استقبال مخاطبان آمریکایی رو به رو شد. این کتاب پرفروش اثر آفت‌کش‌ها بر محیط‌زیست و پیامدهای آن‌ها بر زندگی مردم را تشریح کرد و در ایجاد جنبش‌های زیست محیطی مؤثر بود. ده سال پس از انتشار بهار خاموش، کنفرانس محیط‌زیست انسانی در استکهلم برگزار شد. این کنفرانس، نخستین تلاش جهانی برای بررسی وضعیت محیط‌زیست در مقیاسی گسترده بود. از آن تاریخ به بعد گفتمان حفاظت از محیط‌زیست جای خود را در دانشگاه‌ها، مراکز پژوهشی و تشکیلات اجرایی کشورها باز کرد. همچنان این سؤال مطرح است که چرا باید محیط‌زیست را حفاظت

کرد؟ به این پرسش از دو زاویه گوناگون پاسخ داده شده است: نخست، نگرش اخلاقی (این که تمام موجودات، حق حیات دارند و انسان مالک تمامی کره زمین نیست و نیز محیط‌زیست را باید به فرزندانمان بسپاریم)، دوم، نگرش توسعه پایدار، با این استدلال که برای دوام و استمرار توسعه، باید از منابع تجدیدپذیر به صورتی عقلایی استفاده کرد و فرصت داد تا این منابع بازتولید، بازآفرینی و زادآوری داشته باشند.

چرا ژئوپلیتیک زیست محیطی؟

موضوع پایداری در محیط‌زیست از مباحث اساسی است. تصمیمات سیاسی باید به گونه‌ای اتخاذ شوند که پایداری محیط‌زیست برای نسل‌های آتی و تضمین چرخه حیات طبیعی تضمین شود. محیط‌زیست یک جریان سیستمی یا اکوسیستم است که حیات کره زمین به آن وابسته است و هرگونه دستکاری در آن، تغییر جریان آن و کاهش یا تخریب آن، موجب پیامدهای ناگوار برای اکوسیستم خواهد شد که نتیجه مستقیم آن دامنگیر بشر خواهد گردید. طی چند دهه اخیر مسائل زیست محیطی، در سراسر جهان توجه گسترده رسانه‌ها، سازمان‌های غیردولتی و نهادهای گوناگون را به خود جلب کرده است. بویژه لطمات ناشی از بازسازی خرابی‌های پس از جنگ دوم جهانی و سوراخ شدن لایه اوزون تا جایی که مسائل زیست محیطی در نهادهای جهانی، سازمان ملل متحد و ... مطرح می‌شود. حتی سازمانهای منطقه‌ای، مانند اتحادیه اروپایی، استراتژی‌های گوناگونی در این خصوص اتخاذ کرده‌اند. با این اهمیت می‌توان گفت مسایل زیست محیطی یکی از شاخص‌های اصلی سیاست‌های سطح اول کشورها و نیز اولویت سیاست امنیتی و امنیت ملی کشورها می‌باشد. گرچه اجماع جهانی برای واگذاری بخشی از اختیارات کشورها به یک نهاد یا سازمان بین‌المللی در مسایل زیست محیطی ایجاد نشده است، اما راه‌اندازی چنین نهادی، یک الزام حیاتی است، زیرا کشورها براساس منافع ملی و آرمان‌ها و اهداف و برنامه‌های خود با محیط‌زیست رفتار می‌کنند، در حالی که لازم است رفتارهای پایه و اساسی در مورد محیط‌زیست جهانی توسط یک نهاد یا سازمان بالادستی تهیه، تصویب و به امضای کشورها برسد تا آنها ملزم به رعایت اصول اساسی رفتار با محیط‌زیست شوند.